

INDLEDNING

I al stilfærdighed er Psyke & Logos ved at komme til skelsår og alder. Tidsskriftet har netop passeret sit 10-års jubilæum. Dette tiår har været præget af en betydelig, og håber vi nyttig, redaktionel kontinuitet. Tre medlemmer har været med fra starten og tre siden 1983. Nu har Sv. E. Olsen efter den bibelske periode på syv år ønsket at gå ud, og i hans sted indtræder Peter Berliner fra Psykologisk Laboratorium. Heldigvis mister vi ikke helt kontakten med Sv. E. Olsen, da han til gengæld er en af de ti vise mænd og kvinder, som har indvilget i at konstituere en rådgivende gruppe for Psyke & Logos. Den rådgivende gruppe, hvis navne er anført på en foranstående side, skal være en bred kontaktflade repræsenterende et meget betydeligt udsnit af psykologiens anvendte og teoretiske områder.

Og nu til dette nummer, hvis tema er *sprog og psykologi*. Psyke & Logos arrangerede d. 1. februar 1990 en ganske velbesøgt konference på Københavns Universitet om dette tema, og det er oplæggene herfra, der er samlet her. Ved konferencen var der ni oplæg, men niendemanden, Harly Sonne, blev desværre forhindret i at færdiggøre sin artikel, der skulle handle om psykose og sprog, så derfor er der kun otte artikler.

Den sprogvidenskabelige forskning i Danmark er stærk og har med blandt andre Rasmus Rask, Otto Jespersen, Hjelmslev og den såkaldte Københavneskole gjort sig internationalt gældende. Ligesom psykologien i Danmark har måttet forholde sig til arven fra Rubin og den Københavnske fænomnologi, har den nyere lingvistik måttet tage sine livtag med Hjelmslevs »glossematik«.

Der er flere grunde til, at psykologien og lingvistikken interesserer sig for hinanden. Til syvende og sidst er den centrale genstand for begge videnskaber menneskers adfærd og handlespor. De menneskeskabte institutioner krystalliseres i sprog, tale og tekst. Dertil kommer, at et tilbagevendende tema i de to videnskaber har været, om deres genstand rettelig bør forstås som menneskelig virksomhed eller som struktur. Endelig er der en række områder, der ligger i det egentlige grænseland mellem psykologi og lingvistik, for eksempel sprogperception og forholdet mellem kognitiv udvikling og sprogtilegnelse. Nærværende bind præsenterer et skønsomt udvalg af disse områder.

Forfatterne blev bedt om at give et overblik over den nyere tids udvikling indenfor deres område, men det viste sig, at de var mere interesseret i fagets nutid end i dets historie, og det skal de ikke bebrejdes for. Alt i alt har deres

indsats demonstreret, at sprogpsykologien er et spændende og levedygtigt fagområde, selvom det kan virke lidt uoverskueligt.

Naturligt nok er der nogle grundlæggende sprogfilosofiske og erkendelsesteoretiske problemer, der dukker op i flere sammenhænge. Arne Thing Mortensen giver en introduktion til sådanne spørgsmål som forholdet mellem sprog og erkendelse, forholdet mellem sproget og talen som social praksis, samt sproget som arbitrær konstruktion overfor sproget som genspejling af ontologiske strukturer.

Frans Gregersen modstiller to slags betydningsteorier, de, som er baseret på ordbetydning og betydningen af sætningen, som proposition eller udsagn, og de, som tager udgangspunkt i den faktiske sprogbrug, talen som menneskelig virksomhed. Han tager udgangspunkt i den sovjetiske lingvist Volosjinof, der i lingvistikken er blevet »genopdaget«, på samme måde som Vygotsky er det i psykologien. De to var da også samtidige, og der er væsentlige lighedstræk mellem deres teorier.

Også Peter Harders udgangspunkt er et sprogfilosofisk problem. En ting er, at et udsagn betyder noget, men denne betydning varierer i en vis forstand efter den sammenhæng der udsiges i. Hvad betyder f.eks. »Det var en hund«? Betyder det, at det ikke var et barn, vi lige kørte over? Eller betyder det, at det ikke var en ulv, der tudede derude i den canadiske vinternat? Peter Harder præsenterer en teori om den delte baggrundsviden, der er en forudsætning for, at samtalen overhovedet fungerer. Det er hans opfattelse, at denne baggrundsviden ikke lader sig oversætte til eksplicitte udsagn, og at den ikke en gang repræsenterer noget i verden, sådan som bevidst viden kan siges at gøre det.

Det sidste er et problem for kognitionsforskningen, der beskæftiger sig med simulering af repræsentation af viden.

Jacob Mey giver en kritisk fremstilling af den del af kognitionsforskningen, der kaldes konnektionisme. Han argumenterer for, at egenskaberne socialitet og intentionalitet ikke kan elimineres i simulationen af mentale processer, sådan som det ellers hævdes i konnektionismen. Desuden kritiserer han konnektionismen for at prioritere de lavere kognitive niveauer, som denne retning selv kalder for subsymbolske, i forhold til de højere kognitive niveauer, de symbolske. Endelig peger han på, at konnektionismen ligesom den øvrige AI-forskning i sit arbejde med at simulere menneskelig kognition anlægger et overenstemmelseskriterium som er funktions- i stedet for proces-ækvivalens.

Kim Plunkett, derimod, argumenterer for, at konnektionismen er en løfterig nydannelse indenfor teorierne om sprogtilegnelse. Sprogtilegnelsen kan efter Kim Plunketts mening ikke forklares tilstrækkeligt med de talehandlingsorienterede, interaktionistiske teorier, idet man ikke kan komme uden om antagelsen om et specielt menneskeligt, biologisk funderet talent til at tilegne sig sproget. Til gengæld mener Kim Plunkett, at dette talent ikke nødvendigvis er rent sprogligt, men at det lige så godt kan være et bio-

logisk talent af en mere bred kognitiv karakter.

Ib Ulbæk beskæftiger sig ligeledes med sprogtegnensens problem, men i en evolutionshistorisk sammenhæng. Han siger, at sproget er et kommunikationsinstrument til at informere artsfæller om kognitive forhold, der evolutionshistorisk allerede fandtes før det menneskelige niveau. Også højere pattedyr har mentale repræsentationer af sagsforhold, hævder han. Disse dyr har imidlertid ikke samme mulighed for at kommunikere disse repræsentationer. Denne kommunikation opfatter forfatteren som en ren altruistisk funktion, der således giver anledning til at det sproglige niveau og det menneskelige niveau indtræffer samtidigt.

Arne Poulsen gennemgår forskellige teorier om, hvilken indflydelse tosprogethed har på den kognitive udvikling. Han mener, at begrebet om metasproglige færdigheder giver en delvis forklaring på tosprogethedens intelligensfremmende effekt. Samtidig opsummerer han de kulturelle og pædagogiske betingelser for, om tosprogethed bliver en fordel eller et handicap for de involverede personer.

Michael May giver en introduktion til det forskningsfelt som kaldes kognitiv semantik. Artiklen starter med at modstille på den ene side den logicitisk orienterede semantik, som har domineret kognitionsforskningen i almindelighed og AI i særdeleshed, og på den anden side den erfaringsmæssige orientering, som er knyttet til den kognitive semantik, der i stedet for en abstrakt logik-baseret repræsentationsteori opererer med kropsbundne skemaer. Den kognitive semantik understøttes af rent lingvistiske teorier om lingvistiske universalier af topologisk-dynamisk art, samt af det såkaldte *naiv fysik program*, der søger at opstille et makrofysisk beskrivelsessystem.